

Institut Català de la Salut

DOCUMENTS DE TREBALL SOCIAL SANITARI

CARTA DE SERVEIS DE TREBALL SOCIAL SANITARI

Institut Català de la Salut

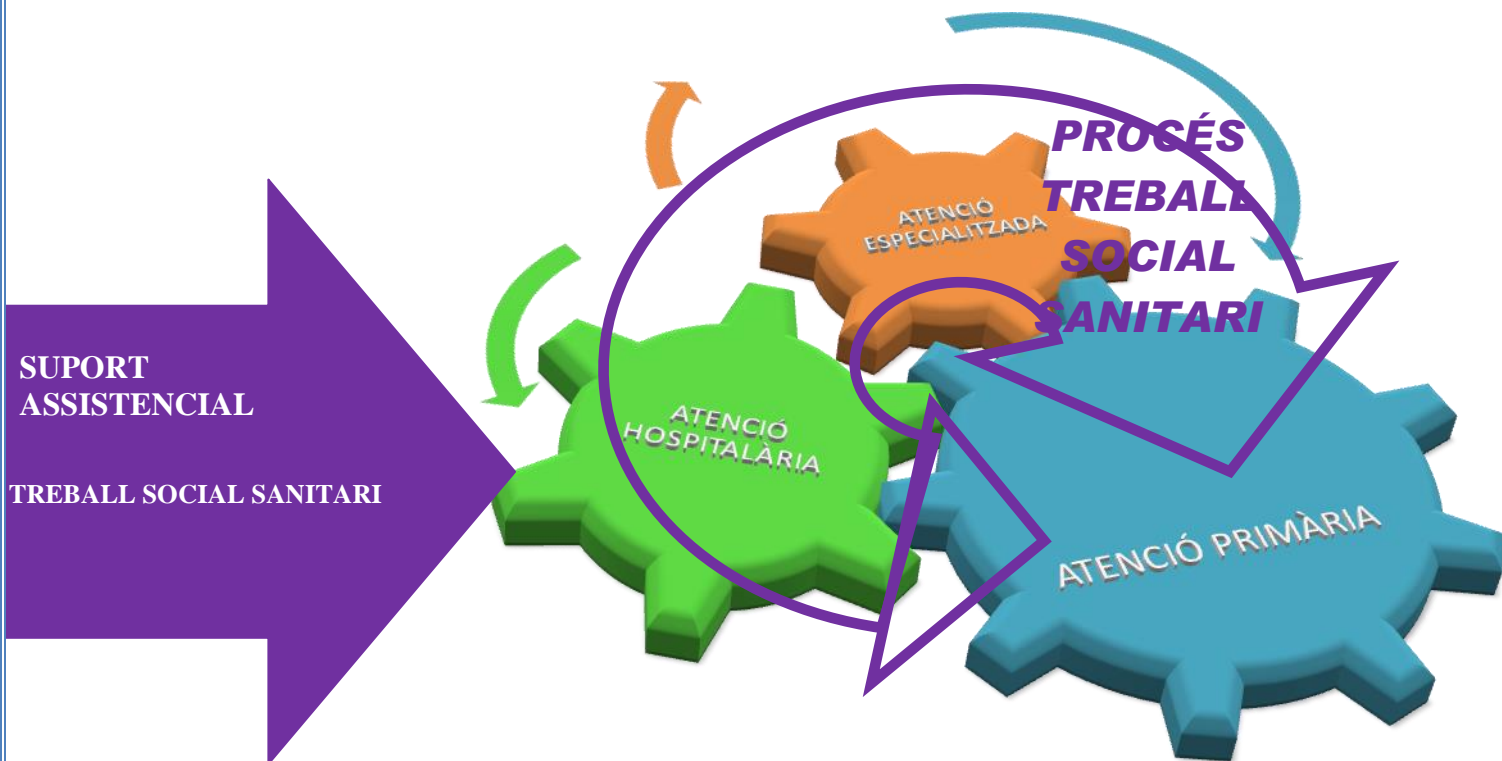

Institut Català de la Salut

DOCUMENTS DE TREBALL SOCIAL SANITARI

CARTA DE SERVEIS DE TREBALL SOCIAL SANITARI

Institut Català de la Salut
Desembre de 2013

ÍNDEX

PRESENTACIÓ	4
GRUP DE TREBALL.....	5
INTRODUCCIÓ	5
El treball social sanitari.....	7
Marc normatiu.....	8
La carta de serveis	10
ELS SERVEIS DE TREBALL SOCIAL SANITARI A L'INSTITUT CATALÀ DE LA SALUT	11
L'atenció de treball social sanitari	11
L'ideari del treball social sanitari a l'ICS	11
Configuració del serveis de treball social sanitari a l'ICS.....	11
Objectius.....	11
Destinatari del servei de treball social sanitari.....	12
Nivells assistencials on es presten els serveis de treball social sanitari.....	12
DESCRIPCIÓ DE SERVEIS /CATÀLEG DE PRESTACIONS	13
1. SERVEIS DE TREBALL SOCIAL A NIVELL GENÈRIC	15
1.1 Accessibilitat: serveis segons tipologia de visita	16
1.2 Diagnòstic social i tractament social en l'atenció integral de la salut (nivell individual i familiar).....	16
1.3 Prevenció de les situacions de vulnerabilitat i de les desigualtats socials en salut (nivell grupal/comunitari i institucional).....	20
1.4 Suport a la salut de la comunitat a partir de l'enfocament del risc social en les situacions d'exclusió social.	21
2. SERVEIS DE TREBALL SOCIAL A NIVELL ESPECÍFIC	23
2.1 Serveis de treball social per als problemes socials derivats de la malaltia aguda.....	23
2.2 Serveis de treball social per als problemes socials derivats de la malaltia crònica	26
2.3 Serveis de treball social per als problemes socials derivats de la salut al final de la vida o malaltia terminal.....	27
2.4 Serveis de treball social per als problemes socials derivats de la salut mental i addiccions	28
2.5 Serveis de treball social per als problemes socials derivats de la salut sexual i reproductiva	28
2.6 Serveis de treball social per als problemes socials derivats de la discapacitat.....	29
2.7 Serveis de treball social per als problemes socials derivats de les situacions de vulnerabilitat: violència domèstica, exclusió social, diferència cultural	29
3. PARTICIPACIÓ EN PROGRAMES DE SALUT	31
BIBLIOGRAFIA.....	32

PRESENTACIÓ

Des de la Direcció d'Afers Assistencials de l'Institut Català de la Salut és una satisfacció presentar-vos el document *Carta de serveis de Treball social sanitari*, que emmarca quines han de ser les prestacions que ha d'oferir treball social, des del seu àmbit competencial, responnent a les necessitats i demandes de la població detectades des de l'entorn sanitari.

Aquest document és fruit de la reflexió, treball i posada en comú d'un grup de professionals de treball social que, amb l'aportació de les seves experiències en el camp de la salut, han fet possible consensuar aquesta carta de serveis.

Des dels diferents nivells assistencials, el que pretenem tots els professionals és millorar l'estat de salut de les persones des d'un abordatge biopsicosocial; per tal d'oferir una atenció personalitzada que ens permeti abordar situacions de risc i complexitat, així com la posta en marxa de programes preventius, és imprescindible una coordinació efectiva dels serveis de salut i els serveis socials.

En aquests moments, per diferents circumstàncies, ens trobem en una societat canviant que ens porta a un canvi de paradigma i ens obliga a fer una reflexió del model assistencial actual. En aquest nou escenari és imprescindible que els treballadors i treballadores socials i sanitaris de la nostra organització formin part activa d'aquest canvi, que pot derivar en nous models organitzatius que comportin la implicació i coordinació entre diferents organitzacions socials i sanitàries.

Aquest document ben segur que serà una eina útil per tots els treballadors i treballadores socials de la nostra organització, així com per a la resta de professionals de salut que treballen a la nostra institució, tal com és una eina facilitadora per garantir la continuïtat del procés assistencial.

Jaume Benavent

Director adjunt d'Afers Assistencials

Guadalupe Figueiras

Cap de l'Àrea d'Infermeria i Processos de Continuïtat

Ma. del Mar Peña

Coordinadora de Treball Social

GRUP DE TREBALL

Direcció

Peña Ocaña, M. del Mar, coordinadora de l'Àrea de Treball Social ICS

Brugués Brugués, Alba, directora de Cures de l'ICS (fins el 2011)

Figueras Novelle, Lupe, cap de l'Àrea d'Infermeria i Processos de Continuitat

Planesas Colomer, Rosa, responsable de Qualitat de l'Àrea d'Infermeria i Processos de Continuitat Assistencial

Redacció

Canet i Ponsa, M. Mercè, treballadora social Línia Pediàtrica ICS Barcelona. Sociòloga

Peña Ocaña, M. del Mar, coordinadora de l'Àrea de Treball Social ICS

Consens

Altuna Laiseca, Inés, referent de treball social, Hospital Joan XXIII de Tarragona

Bret Garriga, Montserrat, referent de treball social, Hospital Germans Trias I Pujol

Carrasco Coria, Rosa, referent de treball social, DAP Costa de Ponent

Castells Perucho, M. Carme, referent de treball social, ICS Alt Pirineu i Aran

Clot Guitart, M. Montserrat, referent de treball social, ICS Girona (fins el 2011)

Fort Consul, Jaume, referent de treball social, ICS Girona

Mestres Alcaraz, Isabel, referent de treball social, Hospital Universitari Josep Trueta (fins el 2012)

Peña Gallardo, Conchita, referent de treball social, Hospital Universitari Vall d'Hebron

Peña Ocaña, M. de Mar, coordinadora de l'Àrea de Treball Social ICS

Pérez Navarro, Rosa M., referent de treball social, Hospital Arnau de Vilanova de Lleida

Riba Cebrian, Jordi, referent de treball social, DAP Costa de Ponent (fins el 2012)

Rocabayera Andreu, M. Antònia, referent de treball social, ICS Metropolitana Nord

Rodríguez Molinet, Pepita, referent de treball social, ICS Barcelona Ciutat

Sember Rossi, Lisandro, referent de treball social, Hospital de Viladecans

Solanas Bacardit, Gemma, referent de treball social, ICS Catalunya Central

Soler Soto, Sandra, referent de treball social, Hospital Universitari de Bellvitge

Tigell Girones, Ramona, referent de treball social, ICS Tarragona (fins el 2011)

Vergès, M. Lluisa, referent de treball social, Hospital Verge de la Cinta

Revisió

Alòs Pinto, M. Carme, treballadora social, EAP Navarcles-Sant Fruitós. Catalunya Central

Castells Noguero, Nativitat, referent de treball social, SAP Muntanya. Barcelona

Clopés Coll, Miriam, treballadora social, EAP Tona. Catalunya Central

Florensa Pou, Rosa, treballadora social, Línia Pediàtrica Manso. Barcelona

Gil Rovira, Mercè, referent de treball social, SAP Esquerra. Barcelona

Güell Camprubí, Maria, treballadora social, EAP Berga. Catalunya Central

López Cervelló, Rosa, treballadora social, EAP Serós, EAP Alcarràs i EAP Granadella. Lleida

Institut Català de la Salut

Muniente Pérez de Tudela, Glòria, treballadora social, CAP Roquetes Canteres. Barcelona

Pampalona Cardona, M. Teresa, treballadora social, EAP Cardona. Catalunya Central

Paz Caballero, Raquel, referent de treball social, SAP Litoral. Barcelona

Piqué Anguera, Carme, treballadora social, EAP Balaguer. Lleida

Povill Batlle, Maria, referent de treball social, SAP Dreta. Barcelona

Ramell Gutiérrez, Anna, treballadora social, CAP Numància. Barcelona

Rasquin Moner, Josiane, treballadora social, EAP Rambla Ferran i EAP Almenar-Alcarràs. Lleida

Sarreta Cortina, Lluís, treballador social, EAP Vic. Catalunya Central

Solé Gallart, Ruth, treballadora social, EAP Pla d'Urgell. Lleida

Torra Escarrer, Eva, treballadora social, EAP Sant Vicens de Castellet. Catalunya Central

Villegas Gómez, Anabel, treballadora social, Hospital Arnau de Vilanova de Lleida

Saval Costa, Susanna, Gabinet de Comunicació, ICS

Serra Estrela, Irene, administrativa ICS Lleida

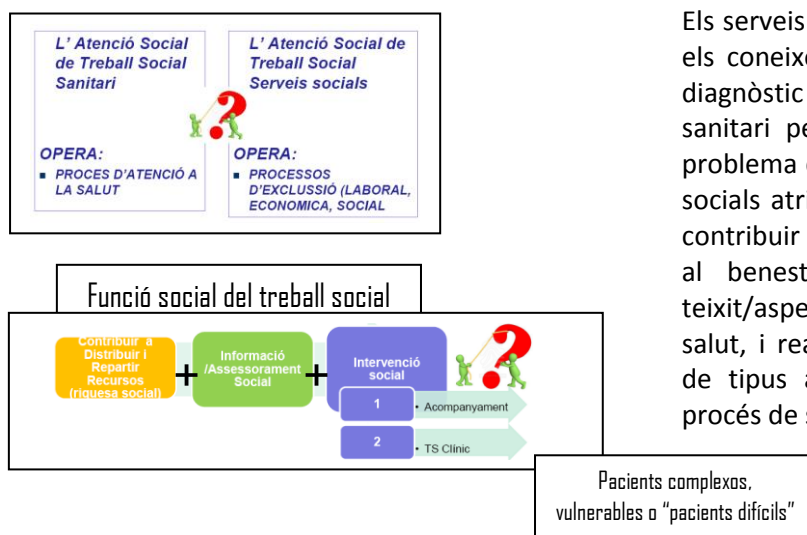
INTRODUCCIÓ

El treball social sanitari

Les institucions sanitàries necessiten abordar el procés salut-malaltia des d'una perspectiva global i integral, amb un enfocament biopsicosocial. La dimensió "social" té un pes significatiu en la concepció de salut, ja que qualsevol persona que presenti un problema de salut ha de fer front a canvis que afecten directament altres dimensions de la seva persona, com ara les relacions familiars, personals, laborals econòmiques, etc. Ajudar a enfrontar aquests canvis i a trobar l'equilibri entre la qualitat de vida anterior i la nova situació és una de les tasques que durant anys venen realitzant els treballadors i treballadores socials sanitaris, a més de contribuir a completar la visió biopsicosocial en l'abordatge dels problemes de salut.

El treball social com a disciplina i professió d'ajuda amb tradició en la prestació de serveis en l'àmbit de la salut, forma part de la xarxa de rols que contribueixen al funcionament eficaç de la Institució Sanitària. Els problemes socials com a problemes dels essers humans, referits a persones i que sorgeixen o afecten directament a les possibilitats individuals o col·lectives d'interacció social, configuren l'eix i l'objecte del treball social.

Els problemes socials objecte del treball social són "el conjunt de dificultats o l'acumulació de frustracions en l'esser humà, que no poden ser superades amb els seus propis mitjans i interfereixen o impedeixen la satisfacció de les seves necessitats insatisfetes de pervivència física, emocional o d'inserció social" (de Rivas 2000, citant Perlman 1970). És a dir, els problemes socials dels quals s'ocupa el treball social són els problemes sorgits en la interacció de l'esser humà amb el seu medi social. Així parlem dels problemes familiars, laborals, econòmics, legals i el conseqüent malestar emocional d'angoixa, por, incertesa, tristor, ràbia... és a dir, la qüestió psicosocial, el malestar psicològic en grau variable que es deriva d'aquests problemes. L'objecte del treball social, els problemes socials i el malestar psicosocial que afecten les persones són els problemes de l'esfera "psicosocial de la persona".¹

Els serveis de treball social sanitari a l'ICS aporten els coneixements i habilitats de l'esfera social al diagnòstic mèdic i desenvolupen, en l'entorn sanitari per a les persones que pateixen algun problema de salut i les seves famílies, les funcions socials atribuïdes a la professió del treball social: contribuir a la distribució de serveis i recursos per al benestar, assessorar i informar sobre el teixit/aspectes socials que afecten/milloren la salut, i realitzar intervenció social especialitzada, de tipus acompanyament o clínic, en i per al procés de salut-malaltia.

¹El concepte psicosocial i la intervenció psicosocial en el treball social ve desenvolupada en la literatura de G. Hamilton 1960 *Teoría y práctica del trabajo social de casos*, Florence Hollis - 1964 *Casework: A Psychosocial Therapy*

Marc normatiu del treball social sanitari

- 1969 Neix l'Escola d'Assistents Socials Funcionaris en el cos de Serveis Especials de l'Institut Nacional de Previsió.
- 1971 A les ciutats sanitàries s'incorpora la primera promoció d'assistents socials funcionaris.
- 1977 La circular de l'extingit Institut Nacional de Previsió considera els assistents socials membres destacats de l'equip de salut, concedeix independència organitzativa a la unitat de treball social i defineix la seva organització, objectius i funcions. Aquesta circular unifica criteris d'actuació per a tots els hospitals i legisla per primera vegada l'estructura d'aquestes unitats hospitalàries.
- 1979 El 30 de gener el director de l'Institut Nacional de Previsió remet un escrit amb les funcions bàsiques del treball social als hospitals:
  - Assessorament i orientació al malalt/família.
  - Estudi social del malalt/família/entorn.
  - Col·laboració amb el desenvolupament del Pla d'humanització.
  - Intervenció en la reinserció social del pacient en el moment de l'alta.
- 1983 Ordre de 31 d'agost, d'acreditació de centres d'assistència hospitalària en règim de funcionament obert. Estableix que tots els hospitals comptaran amb una Unitat d'Assistència Social (DOGC 325, maig 1983).
- 1985 Decret 84/85, de mesures per a la reforma de l'atenció primària de salut a Catalunya. Estableix:
  - Art. 6. Els equips bàsics d'atenció primària inclouen el treballador social.
  - El seguiment de la salut individual de tota la població i en tots els seus aspectes: preventiu, assistencial i rehabilitador.
  - L'obligatorietat de la història clínica per a la continuïtat assistencial (incloent-hi els antecedents familiars i els diferents tractaments a què els pacients es trobaven sotmesos durant tota la vida).
- 1985 Ordre de 18 de novembre, per la qual es regula l'estructura orgànica de direcció, gestió i administració de les institucions hospitalàries de la Seguretat Social a Catalunya. Regula l'estructura orgànica dels hospitals de la Seguretat Social de Catalunya i s'adscriu les unitats TS a les d'Atenció al Pacient.
- 1986 Ley General de Sanidad 14/1986, de 25 d'abril. Estableix que:
  - Art. 6.5. En la concepció de salut de les persones s'inclou la rehabilitació funcional i reinserció social del pacient.
  - Art. 18. Inclou activitats que han de desenvolupar les administracions públiques per tal de millorar la qualitat de vida de les persones (malaltes o sanes, en situació de risc i cuidadors) i en les quals el treball social suma continguts de qualitat.
  - Art. 20. Salut mental: rehabilitació i reinserció social i coordinació amb serveis socials [...] Atenció dels problemes psicosocials que acompanyen la pèrdua de salut en general.
  - Estableix mesures per garantir l'exercici dels drets a l'assistència sanitària [...] no tan sols a la salut física sinó també a la social.
- 1990 Ordre de 6 de maig, d'aprovació del Reglament marc de funcionament dels equips d'atenció primària (annex 2). Estableix:
  - Art. 72. Definició de tasques i responsabilitats dels assistents socials.

- 1990 Ordre de 16 de maig, de modificació parcial de l'Ordre de 18 de novembre de 1985, per la qual es regula l'estructura orgànica de direcció, gestió i administració de les institucions hospitalàries de la Seguretat Social a Catalunya.
  - Rectifica l'anterior Ordre de 1985 i determina que les unitats de treball social hospitalàries dependran funcionalment i jeràrquicament del director gerent.
- 1990 Llei 15/1990, de 9 de juliol, d'ordenació sanitària de Catalunya
  - L'equip [...] desenvoluparà de manera integrada, mitjançant el treball en equip, actuacions relatives a la salut pública i la promoció, prevenció, curació i rehabilitació de la salut individual i col·lectiva de la població de l'àrea bàsica.
  - Art. 41. Els assistents socials integren l'equip d'atenció primària de salut.
- 1991 Ordre de 10 juliol, per la qual es regula l'acreditació dels centres hospitalaris. Departament de Sanitat i Seguretat Social (DOC 1.477 7 709/ 1991).
  - Annex P8. Treball social: "L'hospital comptarà, ja sigui a través de mitjans propis o concertats, amb el suport de treball social que permeti avaluar els problemes socials derivats de la malaltia i fer les propostes per a la seva solució."
- 1995 Reial decret 63/1995, d'ordenació de prestacions sanitàries del Sistema Nacional de Salut. Inclou l'atenció als problemes o situacions socials o assistencials no sanitàries que concorrin en les situacions de malaltia.
- 2003 Ley de cohesión y calidad del Sistema Nacional de Salud.
  - Art. 12. Prestació d'atenció primària "[...] Comprenderá actividades de promoción de la salud, educación sanitaria, prevención de la enfermedad, asistencia sanitaria, mantenimiento y recuperación de la salud, así como la rehabilitación física y el trabajo socia.
  - Art. 14. Prestació de l'atenció sociosanitària.
- 2006 RD 1030/2006 Cartera de serveis comuns de l'SNS i el procediment per a la seva actualització.
- 2006 Decret 5/2006, de 17 de gener, pel qual es regula l'acreditació de centres d'atenció hospitalària aguda i el procediment d'autorització d'entitats avaluadores (DOGC núm. 4554,19.01.2006).
  - Estàndard d'acreditació. Agrupador conceptual. Treball social. Definició: "L'organització, d'acord amb la seva política i estratègia, facilita la detecció, l'avaluació i el tractament dels problemes socials derivats de la malaltia dels seus clients."
  - 5b-17-E01: "L'organització disposa d'una unitat funcional de treball social, amb un responsable identificable, per donar resposta als problemes socials derivats de la malaltia dels seus clients".

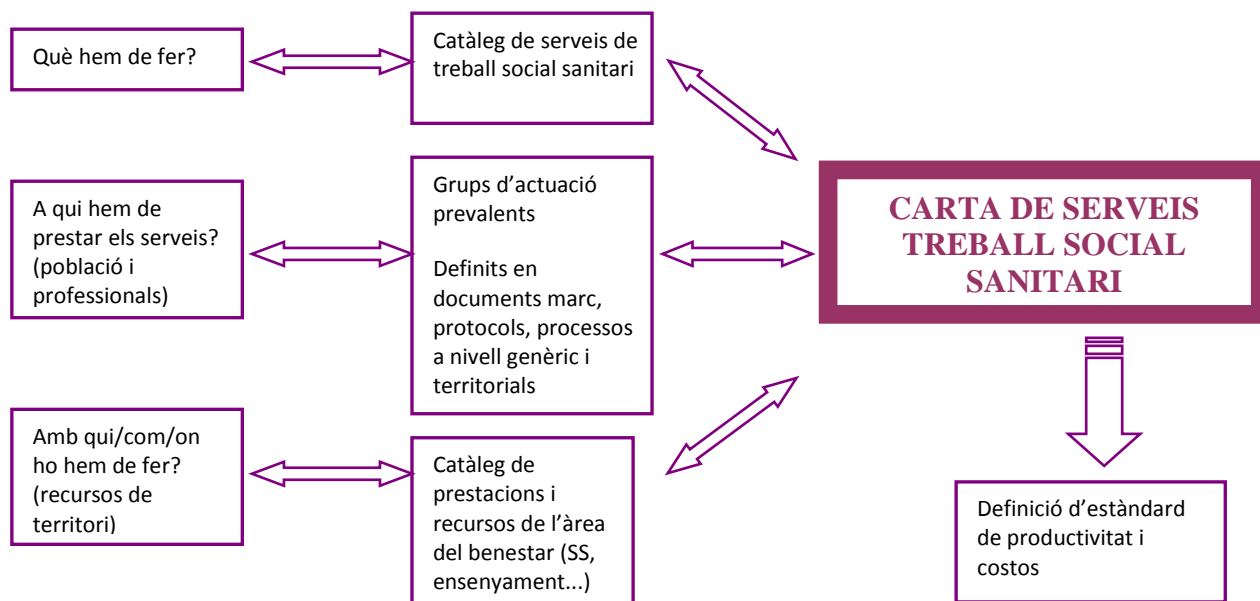

La carta de serveis

La *Carta de serveis de treball social sanitari* és el conjunt de serveis que responen, en l'entorn sanitari, a necessitats i demandes socials de la població, amb la conseqüent afectació en l'esfera psicosocial, basats en criteris científicotècnics i en prioritats de política sanitària per afavorir la salut de la població. Representa un instrument més per a la gestió dels serveis sanitaris, un instrument per a la relació amb els usuaris i amb els serveis que també presten serveis a les persones. La carta de serveis de treball social sanitari de l'Institut Català de la Salut ordena i categoritza els serveis que vénen proporcionant els treballadors socials sanitaris a la institució, durant més de 30 anys de pràctica.

La carta de serveis és un document integral i adaptable en dinàmica i temps al territori. Proporciona criteris comuns mínims a les diferents línies assistencials per estructurar l'oferta de serveis en la demanda. Facilita també l'establiment de protocols d'actuació per la inclusió i/o exclusió tan de prestacions com de recursos, tenint en compte el fet diferencial de la pràctica del treball social sanitari segons territori i servei.

El document *Carta de serveis de treball social sanitari*, com es mostra en la figura, dóna cabuda i forma a la definició del catàleg de serveis/prestacions professionals, al catàleg de serveis/recursos de l'àrea del benestar (salut, benestar social, ensenyament, justícia...), existents a nivell genèric i territorial, i al disseny d'actuacions socials prioritàries en l'àmbit de la salut definides i concretades en documents marc, protocols i processos. La implementació permetrà definir les mesures dels indicadors de producció i de costos que ajudaran a la definició dels estàndards de productivitat i costos de treball social sanitari per equip/servei.

Cada servei i professional haurà d'adaptar els serveis descrits en aquest document al fet diferencial del territori, del centre on presta serveis, de l'equip amb què treballa i als fluxos de demanda d'intervenció social o de treball social.

Com a carta de serveis es fa necessari contemplar la revisió dels serveis descrits en el present document per adequar-los a les noves realitats institucionals.

ELS SERVEIS DE TREBALL SOCIAL SANITARI A L'INSTITUT CATALÀ DE LA SALUT

L'atenció social de treball social

És la intervenció que mitjançant uns objectius i una metodologia porta a terme un professional del treball social en una institució sanitària. Aquesta acció es realitza per atendre i donar resposta a situacions socials o psicosocials que condicionen el funcionament òptim de la persona en l'atenció a la seva salut i dels familiars propers, i que a la vegada poden interferir en l'ídoni desenvolupament d'un procés de salut malaltia, ja sigui per ser situacions que esdevenen a partir d'un problema de salut o per ser situacions que deriven a un problema de salut.

L'atenció social a la institució sanitària es realitza en les funcions de restauració i promoció de la salut, prevenció i tractaments de la malaltia, i s'adreça a persones amb necessitats de salut (identificades com a clients externs per als treballadors socials sanitaris) i als professionals sanitaris i d'altres professionals (identificats com a clients interns) que en aquesta presten els seus serveis.

L'ideari

Missió: treballar per la integració dels aspectes socials en l'atenció a la salut i per l'abordatge dels problemes socials/psicosocials que poden incidir i/o interrompre el procés d'atenció a la salut.

Visió: ser referents en la prestació de serveis de treball social sanitari en un marc d'atenció, de qualitat, innovació i excel·lència.

Valors: el treball social sanitari es fonamenta en els principis dels drets humans i la justícia social com a valors ètics en el marc del respecte als drets i deures de la ciutadania en relació amb la salut i l'atenció sanitària.

Configuració dels serveis

El treball social sanitari configura **un servei assistencial de suport transversal** en el marc de l'atenció integral de la salut i es desenvolupen a l'entorn de quatre eixos d'atenció:

- **Les necessitats socials-psicosocials que causen malestar en les persones** i que interactuen en una situació de salut/malaltia.
- **El risc social que dificulta/distorsiona la recuperació de la salut** i el benestar.
- **Les desigualtats socials en salut**, especialment en col·lectius vulnerables i fràgils.
- **El suport social formal i informal per a l'òptima atenció de les necessitat de la salut.**

Objectius

En el marc del client extern:

1. **Identificar i avaluar les necessitats i els problemes socials i familiars i el malestar psicosocial que se'n deriva**, que poden condicionar i dificultar el procés de salut.
2. **Intervenir en els problemes socials/familiars per recuperar o preservar** un funcionament social equilibrat amb vista a la cura de la salut en el entorn mateix del pacient, activant **el suport social formal o informal necessari**.
3. **Treballar les situacions de vulnerabilitat i de fragilitat en l'àmbit de la salut a partir de l'enfocament del risc social.**

En el marc del client intern:

4. **Aportar la valoració social i el diagnòstic social sanitari** on queda inclòs el tractament social, a la valoració integral de salut per a millorar la capacitat en el maneig dels problemes de salut.
5. **Planificar propostes futures d'actuació de treball social** a partir de l'estudi de les característiques socials dels/les pacients i familiars.

Destinataris

Client extern:

- Persones i/o col·lectius (menors, adults i gent gran i les seves famílies) amb problemes de salut aguts o crònics de qualsevol especialitat, que expressen necessitats socials i sociosanitàries.
- Persones i/o col·lectius (menors, adults i gent gran i les seves famílies) amb risc social i situacions de vulnerabilitat.
- Persones i/o col·lectius (menors, adults i gent gran i les seves famílies) amb diagnòstics de salut, predefinitos per la institució, als quals de manera sistemàtica cal fer la valoració social (en el marc del treball proactiu-preventiu-predictiu).

Client intern:

- Professionals dels serveis de salut.

Nivells assistencials on es presten els serveis

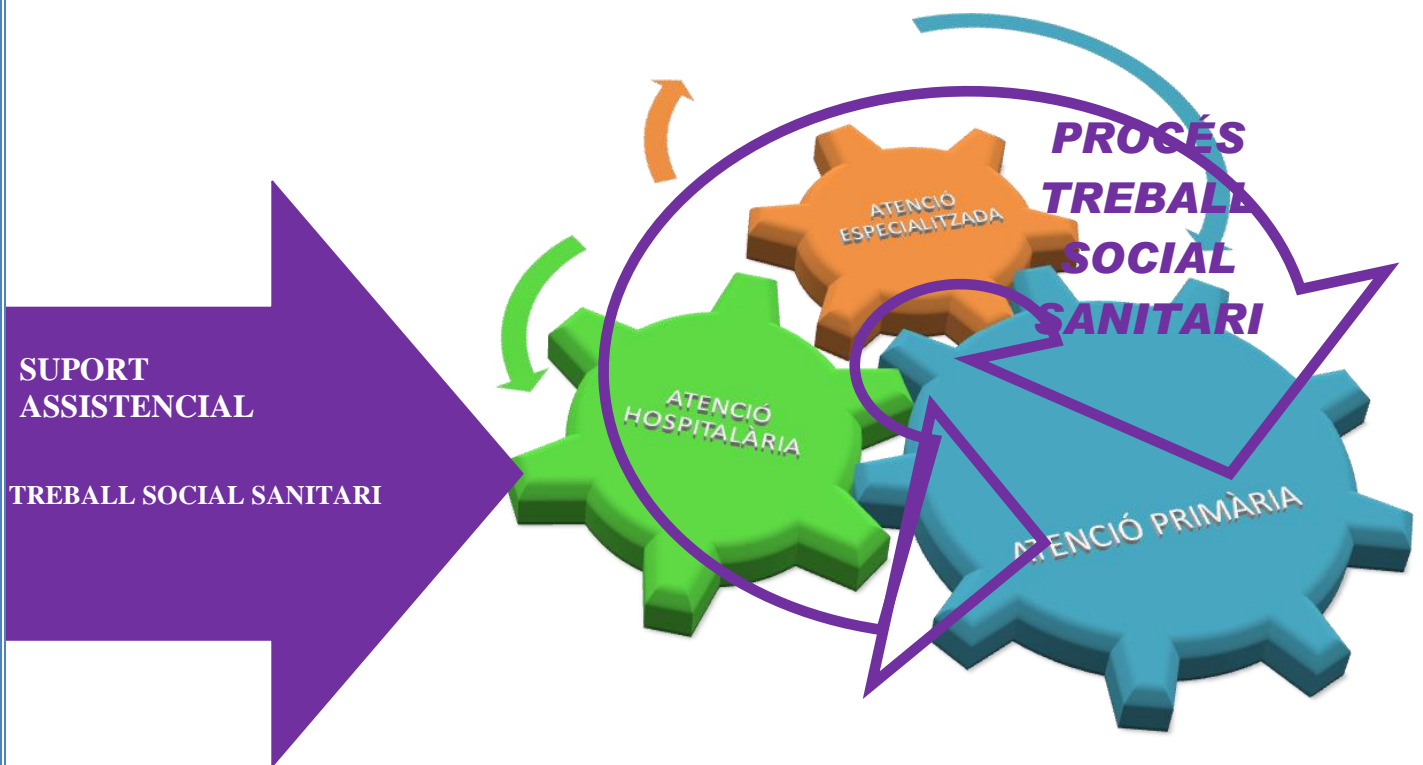
Estructura: atenció primària.

Estructura: atenció especialitzada.

- Salut mental
- Drogodependències
- Salut sexual i reproductiva

Estructura: atenció hospitalària.

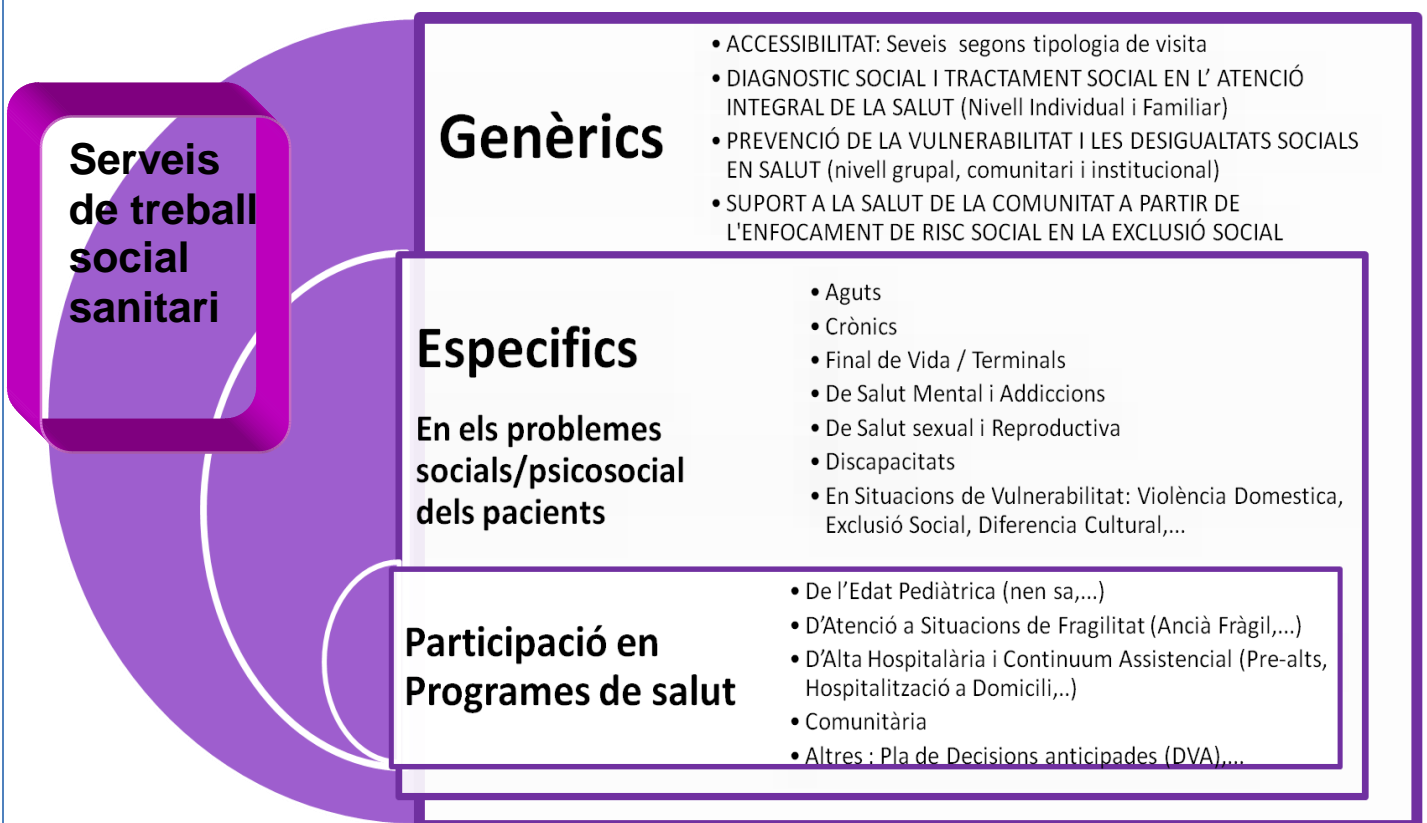

DESCRIPCIÓ DE SERVEIS / CATÀLEG DE PRESTACIONS

Són el conjunt de serveis de treball social sanitari que ofereixen els treballadors i treballadores socials sanitaris en les institucions sanitàries de l'ICS.

Es classifiquen en serveis genèrics i serveis específics segons s'adrecin a tots els usuaris del sistema sanitari o a grups concrets de població definits i desenvolupats en els programes i processos.

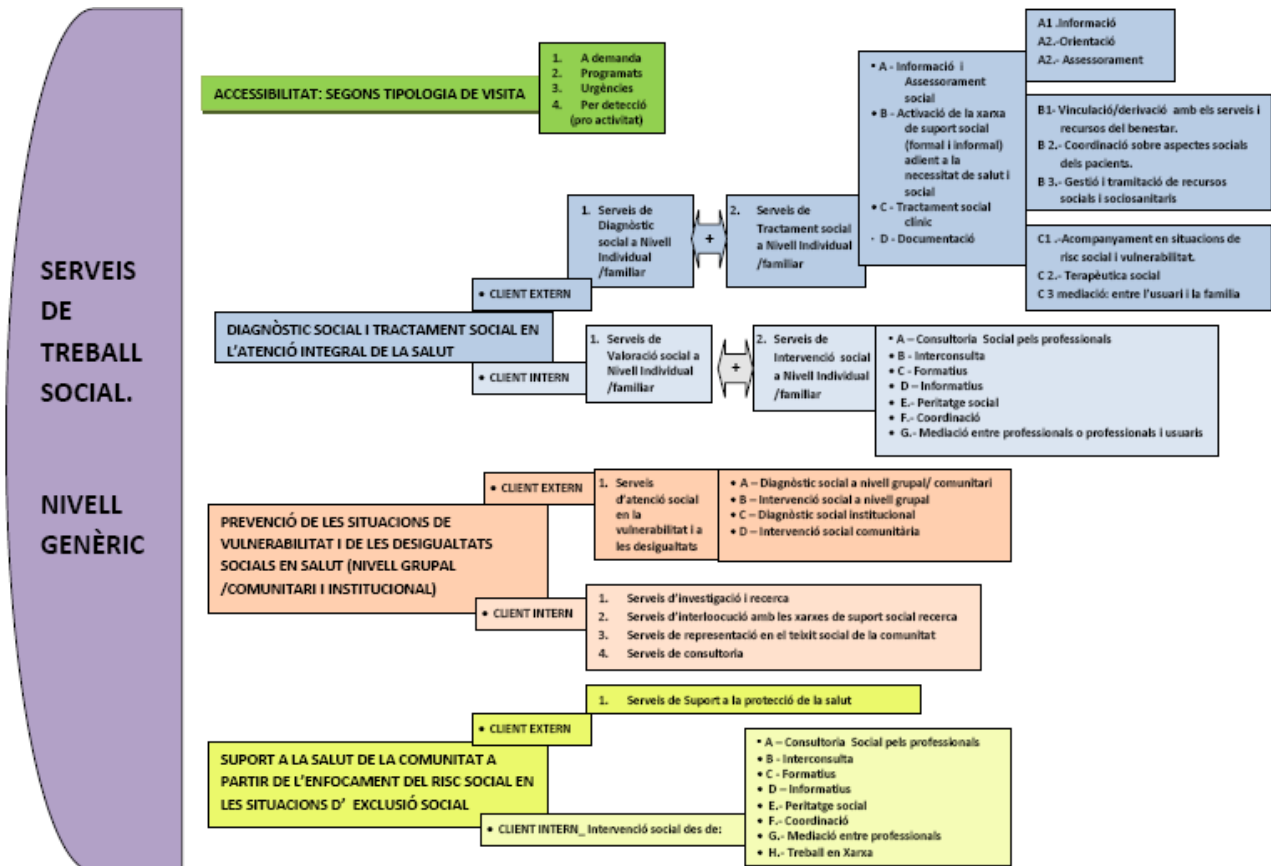
Els serveis específics apliquen de manera sistemàtica els serveis genèrics incidint més en els aspectes concrets de la situació de salut viscuda i del procés terapèutic desenvolupat.

1. SERVEIS DE TREBALL SOCIAL A NIVELL GENÈRIC

1. SERVEIS DE TREBALL SOCIAL A NIVELL GENÈRIC

Es diferencien quatre tipologies:

1.1 Accessibilitat: serveis segons tipologia de visita.

1.2 Diagnòstic social i tractament social en l'atenció integral de la salut (nivell individual i familiar).

1.3 Prevenció de les situacions de vulnerabilitat i de les desigualtats socials en salut (nivell grupal/comunitari i institucional).

1.4 Suport a la protecció de la salut de la comunitat a partir d'enfocament del risc social en les situacions d'exclusió social.

1.1 ACCESSIBILITAT: SERVEIS SEGONS TIPOLOGIA DE VISITA

Els serveis de treball social sanitaris es presten i **s'organitzen** en funció de les directrius de l'organització o institució/centre en què es presta el servei:

- **A demanda**
- **Programats**
- **A urgència**
- **Per detecció**

Aquest serveis es poden prestar en el servei mateix (consulta), el domicili del malalt, en l'àrea d'hospitalització i urgències.

Els serveis de treball social sanitaris **es presten en:**

- **Atenció primària:** en consulta ambulatoria o domicili i de suport a l'hospitalització domiciliària fora de l'hospital.
- **Atenció especialitzada ambulatoria:** atenció sexual i reproductiva (ASSIR), salut mental i addiccions.
- **Atenció especialitzada hospitalària:** a l'hospital d'aguts (hospitalització, consulta externa i urgències), de suport a l'hospitalització a domicili dins l'hospital.

1.2 DIAGNÒSTIC SOCIAL I TRACTAMENT SOCIAL EN L'ATENCIÓ INTEGRAL DE LA SALUT (NIVELL INDIVIDUAL I FAMILIAR)

1.2.1 Serveis de diagnòstic social

El diagnòstic social és el dictamen tècnic que realitza el treballador/a social consistent en l'estudi social sobre la situació de necessitat que viu l'individu/família i el tractament que necessita per arribar a la situació desitjada o òptima. Representa "un judici comparatiu, avaluatiu i projectiu entre dos situacions, la present que coneixem per l'estudi social i una altra que ens serveix com a pauta de canvi" (CPGSS 2012²).

En l'àmbit de la salut, en l'estudi social s'identifica el funcionament social/familiar per a l'afrontament d'una situació de salut, la potencialitat de la persona/família per assolir la situació desitjada o òptima, els factors de risc social i els problemes socials que afecten la salut i el seu procés d'atenció. En aquesta fase es valoren i prioritzen les actuacions de la intervenció social per a la millora de la situació de necessitat social i de salut.

Client extern:

1.2.1.1 Serveis de diagnòstic social a nivell individual/familiar:

El subjecte del diagnòstic social és l'individu/família i el seu medi.

En casos d'incapacitacions jurídiques, la conceptualització de família s'amplia a la figura de tutor /curador. En els casos de nens tutelats, als tutors i als estaments de seguiment de la Direcció General d'Atenció a la Infància i Adolescència (DGAIA)

² CPGSS 2012: Consejo Profesional de Graduados en Servicio Social. Ley 23.377. Prestaciones y honorarios profesionales del Consejo Profesional de Trabajo Social.

Per al diagnòstic social i tractament, el treball social considera l'individu en el marc de la seva unitat familiar de convivència. La família té la funció de contribuir a la salut de tots els seus membres oferint suport en la cura i en el guariment, per mitjà de la transmissió de creences i valors, de pares a fills.

La família com a unitat biopsicosocial té una dimensió evolutiva que passa per unes fases que transcorren per un cicle vital. Cada fase inclou característiques i esdeveniments propis, i on en el pas d'una fase a l'altra es produeixen canvis i es poden originar crisis que motiven disfuncions socials/familiars que poden afectar la salut.

El treballador/a social ha de comprendre la situació de l'usuari en el vessant social i psicosocial, amb les seves necessitats i fortaleses i valorar tres elements interrelacionats:

- La persona i la seva família.
- El problema/situació de necessitat social en interacció amb la salut i els factors de risc vinculats.
- La interrelació de la persona amb les necessitats de salut i socials que presenta a cada fase evolutiva de la malaltia. “ La vivència personal del problema/necessitats socials en el marc de la seva realitat de salut.”

Client intern:

1.2.1.2 Serveis de valoració social:

El servei de valoració social consisteix en el dictamen tècnic que inclou el diagnòstic social i el tractament concret que es necessita per a l'atenció integral de la necessitat de salut.

Es realitza a demanda mitjançant un document d'interconsulta o definició de programa de salut, per ser aportat en la valoració integral de salut.

1.2.2 Serveis de tractament social

El tractament social en treball social sanitari, a nivell global, fa referència a la intervenció social realitzada en la institució sanitària. Aquesta acció es projecta en l'assoliment dels objectius planificats en relació amb la situació social que afecta el procés de salut, sobre la qual s'actua. Està indicat per produir canvis concrets en el problema/disfunció social o en la pròpia disfunció social percebuda pel client, amb la finalitat de millorar la situació/problema, que afecta la seva salut i que motiva la demanda d'atenció.

Comporta escollir les tècniques més adequades, aplicar-les amb flexibilitat per aconseguir l'acompanyament al procés de canvi del client o millora de la situació/problema.

Client extern:

1.2.2.1 Serveis de tractament social a nivell individual/familiar

A - Informació i assessorament social

- **Serveis d'informació.** Consisteixen a explicar a les persones que ho demanin els serveis de suport social formal disponibles i com accedir-hi (*Diccionari de serveis socials*, 2010).
- **Serveis d'orientació.** Consisteixen en suggerir als destinataris les possibles solucions i els recursos que poden utilitzar per a satisfer la seva demanda d'atenció segons les seves característiques i necessitats (*Diccionari de serveis socials*, 2010).

- **Serveis d'assessorament.** Requereixen del dictamen professional i que consisteix a aconsellar sobre la direcció a seguir en una situació de necessitat concreta plantejada. Es realitza principalment respecte de la gestió individual-familiar/social davant la pèrdua d'autonomia i l'afrontament de la nova situació. I sobre serveis i prestacions per al suport social. Es donen recomanacions o instruccions en una o diverses línies d'acció amb l'objectiu que el que rep aquests serveis sàpiga conduir la situació de necessitat que presenta (Sitjà, M. 1989).

B - Activació de la xarxa de suport social (formal i informal) adient a la necessitat de salut i social

- **Serveis de vinculació/derivació amb els serveis i recursos del benestar.** Consisteixen a facilitar l'accés de les persones amb necessitats de salut i socials a altres proveïdors del benestar, amb la finalitat de poder atendre i donar resposta a aquestes necessitats i així contribuir a un ús adient de l'atenció sanitària i social.
- **Serveis de coordinació sobre aspectes dels pacients.** Consisteixen a compartir informació social i diagnòstics socials amb altres serveis i professionals amb la finalitat de treballar pels objectius planificats i per la continuïtat assistencial.
- **Serveis de gestió i tramitació de recursos socials i sociosanitaris.** Consisteixen en l'elaboració dels informes socials i d'altres documents necessaris per a l'accés als serveis i als recursos socials i sociosanitaris que necessita el pacient.
També inclouen la gestió específica de serveis i recursos i el suport a la gestió de serveis i recursos per:
  - Atendre necessitats bàsiques no cobertes i generades per la situació de salut.
  - Donar resposta a "altes hospitalàries complexes per risc social".
  - Contribuir al compliment terapèutic i la continuïtat de tractament, en situacions de fragilitat del suport social i de l'entorn.

C - Tractament social clínic

El tractament social clínic s'emmarca en la dimensió preventiva, assistencial i rehabilitadora. Es realitza amb l'objectiu d'ajudar a les persones en la gestió de la pròpia vida quotidiana, fomentant i potenciant l'equilibri de la funcionalitat social/ familiar, empoderant i fomentant les capacitats individuals, per a contribuir a la millora de la seva qualitat de vida. És treballa principalment en les esferes socials de: reorganitzacions de rols familiars, acceptació de la situació de salut i adaptació a una nova situació en el entorn familiar i personal, activacions i acceptació del suport social formal i informal per a fer front a situacions de salut, discapacitats adquirides, dependència, activació i potenciació d'habilitats sociofamiliars per a la gestió i afrontament de la situació de salut.

- **Serveis d'acompanyament en situacions de risc social i vulnerabilitat.** Consisteixen a estar a prop d'una persona en situació de necessitat per prevenir o pal·liar una situació de risc i per ajudar-la a superar aquesta situació. Inclou l'acompanyament documental i/o acompanyament personal (directe o indirecte) (*Diccionari de serveis socials*, 2010).
De manera específica també inclou l'acompanyament al pacient i/o família per a l'adaptació a l'entorn hospitalari i al procés de realització de proves complementàries i per al contacte amb les associacions de malalts.
En casos de risc social, inclou l'acompanyament en la reorganització social-familiar per a la cura de la salut.
- **Serveis de terapèutica social.** Consisteixen a escollir i aplicar amb flexibilitat les tècniques de tractament social/psicosocial (socioteràpies etc.) més adequades, per aconseguir el procés de canvi del client d'acord amb el tractament de salut treballat en equip multidisciplinariament.

Tipologia:

- De recolzament al procés terapèutic integral.
  - D'afrontament de situacions socials esdevingudes en el desenvolupament de la vida quotidiana.
  - De disminució de risc social.
  - Altres.
- **Serveis de mediació: entre l'usuari i la família.** El professional de treball social pot intervenir com a persona neutral en una situació de conflicte entre dues o més persones per tal de ajudar a resoldre-la, mitjançant el diàleg i la recerca de l'acord (*Diccionari de serveis socials*, 2010).

D - Documentació

- **Serveis de documentació.** Consisteixen a registrar els aspectes socials de la salut treballats d'acord amb les pautes de documentació i registre institucionals, i/o transmetre la situació de necessitat psicosocial treballada a un altre servei.

Client intern:

1.2.2.2 Serveis d'intervenció social per al nivell assistencial individual /familiar:

- **Serveis de consultoria social per a la resta de professionals.** Consisteixen a donar suport, a partir de l'expertesa en l'àmbit de la intervenció social, als professionals, mitjançant orientació, assessorament i acompanyament, sobre les implicacions dels factors socials de la salut en el benestar de les persones, així com en projectes o processos de millora (*Diccionari de serveis socials*, 2010).
- **Serveis d'interconsulta.** Consisteixen a aportar elements socials i psicosocials a l'abordatge integral de salut a partir del dictamen professional del treball social.
- **Serveis formatius.** Consisteixen a formar sobre aspectes relacionats amb la dimensió social de la salut que facin referència a: crisis i patiments personals o familiars, funció-disfunció familiar, desigualtats socials en interacció amb la comunitat, situacions de risc social, conflictes socials i la seva resolució, segregació social, aspectes culturals de la salut i tractaments terapèutics socials (socioteràpia).
- **Serveis informatius.** Consisteixen a donar informació als professionals sobre aspectes relacionats amb la dimensió social de la salut: dinàmiques familiars, funció-disfunció familiar, crisis familiars personals, interacció amb la comunitat, aspectes culturals de la salut.
- **Serveis de peritatge social.** Consisteixen a realitzar un informe social reglat a algun organisme oficial per la demanda d'informació i avaluació d'alguna situació social. En situacions d'alt risc i perill per a la salut, aquests informes s'han d'adreçar a instàncies jurídiques o també poden ser demanats per aquestes.
- **Serveis de coordinació.** Tenen la finalitat d'establir actuacions coherents i programes d'actuació conjunts per poder aconseguir amb eficàcia els objectius proposats. Es realitzen amb professionals i/o serveis de la xarxa sanitària, sociosanitaris i/o socials i la xarxa de proveïdors socials de les àrees del benestar (públics o privats). La coordinació és necessària quan s'atén població d'especial vulnerabilitat en la qual conflueixen necessitats sanitàries i socials ocasionades per la situació de dependència o desavantatge social que pateixen (*Diccionari de serveis socials*, 2010; Sitjà, M. 1989).
- **Serveis de mediació entre professionals o professionals i usuari.** El professional de treball social pot intervenir com a persona neutral en una situació de conflicte entre dues o més persones per tal de ajudar a resoldre-la, mitjançant el diàleg i la recerca de l'acord (*Diccionari de serveis socials*, 2010).

1.3 PREVENCIÓ DE LES SITUACIONS DE VULNERABILITAT I DE LES DESIGUALTATS SOCIALS EN SALUT (NIVELL GRUPAL/COMUNITARI I INSTITUCIONAL)

Entre els principals aspectes socials de la prevenció i promoció de la salut que el treballador social sanitari han de tenir en compte per ser treballats a nivell de grup i comunitari, estan els relacionats amb la vulnerabilitat social i les desigualtats socials en salut.

Els serveis de treball social genèrics d'atenció a la vulnerabilitat i a les desigualtats socials en salut en nivells grupals i comunitaris per treballar aspectes de promoció i prevenció de la salut, es realitzen en un marc multidisciplinari i en col·laboració amb la resta de professionals.

1.3.1 Serveis d'atenció social en la vulnerabilitat i a les desigualtats socials de la salut

Client extern:

- **Serveis de diagnòstic social a nivell grupal i comunitari.** El subjecte del diagnòstic social és el grup població en el seu medi.
- **Serveis d'intervenció social a nivell grupal.**
  1. Serveis de promoció sobre estils de vida saludables i informació/assessorament de situacions de risc social que poden afectar la salut.
  2. Serveis d'informació sobre suport social (formal i informal), a grups de pacients en situacions de risc social.
  3. Serveis de dinamització social per facilitar activació i desenvolupament de:
    - grups de familiars de pacients malalts crònics. Proposta: grups de pacients i/o familiars amb malaltia crònica;
    - grups de familiars de pacients amb patologies específiques. Proposta: grups de pacients i/o familiars amb patologies específiques (pacients amb ictus, etc.);
    - grups de pacients amb conductes de risc (grup de treball per al seguiment de dones embarassades amb consum de tòxics, entorn de la prostitució, addiccions, etc.);
    - grups d'ajuda mútua (GAM);
    - altres grups de pacients amb diferents tipus de patologies (esclerosi múltiple, MPOC, etc.).
- **Serveis de diagnòstic social institucional.** El subjecte del diagnòstic social és la institució/servei (per a institucions de mínima complexitat). Són serveis emmarcats en programes d'educació per a la salut o serveis que es realitzen en col·laboració amb altres professionals.
- **Serveis d'intervenció social comunitària.**
  - Dinamització social per facilitar l'activació i el desenvolupament de la salut comunitària (p.ex.: facilitar la creació dels òrgans de participació en salut de la zona).
  - Coordinació i gestió de l'acció voluntària.
  - Participació/coordinació/gestió d'activitats d'humanització dels centres (hospital, centre d'atenció primària, etc.).
  - Participació en els programes de salut comunitària a nivell de l'Institut Català de la Salut o impulsats pels centres específics aportant la dimensió del treball social.

Client intern:

- **Serveis d'investigació i recerca.** Estudiar els factors socials de la població de la zona (incorporant-hi estratègies per a la millora de la salut de la comunitat) i aportació al diagnòstic de salut. Col·laborar amb el treball institucional desenvolupat a la comunitat de referència.
- **Serveis d'interlocució amb les xarxes de suport social.** Facilitar i apropar al servei hospitalari el servei d'atenció primària (EAP) així com les xarxes socials (formals i informals) de la comunitat de referència.
- **Serveis de representació en el teixit social de la zona / comunitat.** Facilitar la planificació d'estratègies per les actuacions comunitàries entre el servei hospitalari i el servei d'atenció primària (EAP).

- **Serveis de consultoria.** Informació i assessorament sobre les conductes i els factors de risc en l'entorn de la vulnerabilitat social i estils de vida no saludables, de la comunitat de referència. Assessorament per a la promoció, educació per a la salut i pel desenvolupament d'activitats socials en programes preventius.

1.4 SUPORT A LA SALUT DE LA COMUNITAT A PARTIR DE L'ENFOCAMENT DEL RISC SOCIAL EN LES SITUACIONS D'EXCLUSIÓ SOCIAL

Des del treball social sanitari es col·labora amb les funcions de informació i vigilància per a la protecció de la salut de la comunitat.

Client extern

1.4.1 Serveis de suport a la protecció de la salut

Són serveis que comprenen la detecció, la valoració social, la proposta d'intervenció i la derivació al servei més adient i van adreçats a:

- Persones en situació d'exclusió social i vulnerabilitat: persones que viuen en situació d'exclusió i presenten un problema de salut que pot afectar la comunitat o terceres persones.
- Persones que pateixen riscos derivats d'actuacions negligents de persones en situació d'exclusió social i vulnerabilitat amb problemes de salut.

Client intern

1.4.2 Serveis d'intervenció social

- **Serveis de consultoria social per a la resta de professionals.** Consisteixen a donar suport, a partir de l'expertesa en l'àmbit de la intervenció social, als professionals de l'equip assistencial i altres professionals (salut pública, etc.) implicats sobre aspectes de la protecció social, salut i les variables socials, mitjançant orientació, assessorament i acompanyament, sobre les implicacions dels factors socials de la salut en el benestar de les persones, així com en projectes o processos de millora (*Diccionari de serveis socials*, 2010).
- **Serveis d'interconsulta.** Consisteixen en l'aportació d'elements socials i psicosocials per a la protecció de la salut de terceres persones, a partir del dictamen professional del treball social (diagnòstic social/valoració social).
- **Serveis formatius.** Consisteixen a formar sobre aspectes relacionats amb continguts de la dimensió social de la salut (dinàmiques familiars, funció-disfunció familiar, crisis familiars, etc.), sobre la valoració diagnòstica de treball social, el tractament social i la participació del client en les situacions d'exclusió social.
- **Serveis informatius.** Consisteixen a donar informació als professionals sobre aspectes relacionats amb continguts de la dimensió social de la salut (dinàmiques familiars, funció-disfunció familiar, crisis familiars), de la valoració diagnòstica de treball social, del tractament social i de la participació del client en les situacions d'exclusió social.
- **Serveis de peritatge social.** Realització d'un informe social reglat amb la finalitat de protegir la salut individual o comunitària, adreçats a les instàncies judicials i altres institucions.
- **Serveis de coordinació.** Consisteixen a establir actuacions coherents i programes d'actuació conjunts per poder aconseguir amb eficàcia els objectius proposats en el marc de l'atenció comunitària a les situacions d'exclusió social. Es realitzen amb professionals i/o serveis de la xarxa sanitària, sociosanitari i/o social i de la xarxa de proveïdors socials de les àrees del benestar (públics o privats) (*Diccionari de serveis socials*, 2010).

- **Serveis de mediació entre professionals o professionals i usuaris.** Consisteix en el procés facilitador de la comunicació a través del qual les dues parts en conflicte poden arribar a un acord. El treballador social sanitari, pel seu perfil professional, utilitza eines facilitadores de la comunicació i la resolució de conflictes que ajuden en la resolució situacions on el conflicte no permet avançar en el procés de salut/malaltia.
- **Serveis de treball en xarxa.** Consisteix a ser promotor/impulsor o bé participar, aportant la mirada social de les situacions de salut: “Sistema de treball en què diversos actors actuen conjuntament, comparteixen objectius i recursos i sumen capacitats i esforços de manera que s’optimitzen els recursos i es poden dur a terme projectes de més abast, coherents entre si i que no es contradiuen” (*Diccionari de serveis socials*, 2010).

2. SERVEIS DE TREBALL SOCIAL A NIVELL ESPECÍFIC

II SERVEIS DE TREBALL SOCIAL A NIVELL ESPECÍFIC

Els serveis específics de treball social sanitari es concreten, aplicant els serveis genèrics de TSS, en els documents marc de treball social dels quals es desprenen els programes i processos específics (disciplinaris i multidisciplinaris) que per a tal efecte es desenvolupen al territori.

Els serveis específics de treball social sanitari es diferencien en:

2.1 SERVEIS DE TREBALL SOCIAL PER ALS PROBLEMES SOCIALS DERIVATS DE LA MALALTIA AGUDA

Serveis que principalment són desenvolupats en el marc d'hospital d'aguts, malgrat que alguns serveis també es poden oferir en un marc de gestió de la demanda aguda a l'atenció primària. En aquests serveis s'incideix en:

- Atenció, valoració social i tractament a pacients en situació de salut aguda amb risc social.
- Atenció i suport emocional al malalt i a la família en situacions de crisi esdevingudes (diagnòstic de malaltia o mala notícia, etc.).
- Atenció i suport logístic en funció dels canvis que es puguin ocasionar en la dinàmica familiar derivats de la situació de salut aguda.
- Localització de familiars/referents del malalt en cas de no acompanyament i de necessitat sanitària.
- Treball en xarxa i col·laboració amb institucions que estan realitzant tractament social amb el pacient i la seva família aportant la informació social sanitària pertinent. Treball en xarxa.

2.1.1 Atenció social en situacions d'urgència i emergència

A - Atenció a situacions d'urgències

- Serveis d'assessorament i acompanyament en pacients i/o familiars d'afectats per accidents de trànsit.
- Suport emocional al malalt i a la família en situacions de crisi davant d'una situació urgent o immediata pel diagnòstic d'una malaltia aguda o accident.
- Suport emocional al malalt i/o família en situacions de crisi a causa d'un diagnòstic de malaltia, o mala notícia.
- Contenció emocional a les situacions de dol desbordat.
- Localització de familiars de pacients èxits, amb pèrdua de consciència i/o autonomia compromesa.

- Atenció i tractament social de col·lectius freqüentadors dels serveis d'Urgències (situació d'exclusió social, gent gran, malats mentals, etc.).
- Atenció psicosocial i tractament social urgent de les situacions de maltractaments amb risc vital per l'esclat de la violència. Activació de la resta de dispositius d'atenció social específics.
- Atenció a les noves situacions socials que, posteriorment a la resolució del procés clínic, necessiten resposta urgent.
- Activació immediata dels dispositius d'emergències socials davant de situacions d'urgència social.
- Suport logístic a familiars de pacients desplaçats del seu entorn habitual i/o estrangers en trànsit.
- Gestió i coordinació de la mediació intercultural en situacions d'urgència i emergència.

B - Atenció en situacions d'emergències o grans catàstrofes

- Atenció psicosocial a pacients i familiars en situació de catàstrofe, dintre de les funcions establertes pel Pla de contingències dels centres sanitaris.
- Coordinació amb els dispositius d'emergències socials establerts per a la situació d'excepcionalitat.

2.1.1.1 Atenció social en les situacions de crisi de salut que requereixen atenció hospitalària

- Suport al pacient i/o família per l'adaptació a l'entorn hospitalari.
- Identificació i tractament dels factors de risc psicosocial vinculats a la malaltia que poden dificultar la terapèutica i/o el retorn al domicili o la reinserció a la comunitat.
- Suport i tractament psicosocial per al procés d'acceptació de les situacions de discapacitat adquirides de forma traumàtica.
- Suport logístic en la reorganització familiar derivats de la nova situació personal i familiar.
- Identificació i tractament de les necessitats socials vinculades a cada fase evolutiva de la malaltia en el marc hospitalari: crítica, aguda subaguda, d'instauració de seqüela i rehabilitació.
- Tractament social al malalt i a la família ens els canvis socials i personals derivats de la malaltia aguda o accident.
- Atenció a la vulnerabilitat social: col·lectius, que per la seva situació personal i/o sociosanitària puguin trobar-se en situació de risc de quedar exclosos del sistema sanitari o de dificultar per seguir la terapèutica (diferències culturals i/o religioses manca de recursos econòmics, etc.).

2.1.2 Intervenció social especialitzada en serveis mèdics d'alta complexitat

A - Atenció social a les problemàtiques socials derivades de la situació de malaltia crítica (medicina intensiva)

- Atenció i suport emocional a la família i al malalt si s'escau en situacions de crisis esdevingudes (diagnòstic de malaltia o mala notícia, etc.).
- Atenció i suport logístic en funció dels canvis que es puguin ocasionar en la dinàmica familiar derivats de la situació de salut o per família desplaçada. Orientació i suport per realitzar gestions i tramitacions de documentació del malalt necessàries per poder continuar la bona dinàmica familiar, recerca de suport familiar en l'hospital (allotjament) i/o al territori d'origen.
- Localització de familiars/referents del malalt per necessitat sanitària en cas de no acompanyament havent esgotat la via normalitzada per a la seva localització.
- Coordinació amb altres professionals de l'hospital per al tractament interdisciplinari del cas.
- Derivació al treballador social del servei hospitalari corresponent en el moment de l'alta de la UCI.

- Suport al dol familiar i informació i orientació per a la tramitació de documentació necessària en el cas d'èxitus.
- Atenció i valoració social en el marc de la donació d'òrgans i trasplantaments d'acord amb el protocol específic.

B - Atenció social a les problemàtiques socials derivades de malaltia o accident que requereixen llarga hospitalització amb seguiment periòdic a consulta externa (grans cremats, lesions medul·lars, danys cerebrals adquirits, trasplantaments, processos oncològics i malalties complexes, etc.)

- Suport i tractament psicosocial per al procés d'acceptació de les situacions de discapacitat adquirides per la malaltia o de forma traumàtica.
- Suport logístic en la reorganització familiar derivada de la nova situació personal i familiar.
- Coordinació interinstitucional i treball en xarxa per al seguiment evolutiu del pacient i la seva família davant els possibles problemes socials que esdevinguin dels canvis en l'evolució de la situació de la malaltia.
- Treball grupal amb pacients i les seves famílies (si escau).
- Informació i assessorament per a l'adaptació de l'entorn social a les necessitats de salut i discapacitat. Adaptació del domicili per al confort del pacient en el moment de l'alta.
- Col·laboració en la coordinació entre el pacient/família i les associacions d'afectats de malalts.
- Atenció i valoració social en el marc de la recepció d'òrgans i trasplantaments d'acord amb el protocol específic de trasplantaments.
- Treball de continuïtat assistencial a nivell social entre el TS de l'atenció hospitalària, el TS del centre sociosanitari i/o el TS d'atenció primària de salut.

C - Atenció psicosocial a les unitats de neonatologia: infants prematurs i grans prematurs amb cronicitat temporal o amb presumible cronicitat definitiva. Infants sans amb risc social

- Valoració del risc social en l'entorn familiar per la cura del nadó, tractament social i planificació a l'alta en coordinació amb serveis externs (TS d'atenció primària, serveis socials, etc.).
- Suport i tractament psicosocial davant de situació de l'angoixa familiar per la prematuritat.
- Suport i tractament psicosocial a la família per al procés d'acceptació de les situacions de discapacitat adquirides per la prematuritat (el vincle i la resiliència).
- Atenció i suport logístic en funció dels canvis que es puguin ocasionar en la dinàmica familiar derivats de la situació del naixement prematur; recerca de suport familiar en l'hospital (allotjament) i/o al territori d'origen (acolliment d'altres fills o persones dependents).
- Informació de tràmits i prestacions socials.
- Facilitar l'entrada a d'altres serveis d'atenció al nadó en el moment de l'alta (centres d'estimulació precoç, entre altres).
- Avaluació dels indicadors de risc per una possible protecció del nadó en risc per la Direcció d'Atenció a la Infància i l'Adolescència (DGAIA).
- Intervenció immediata i urgent per a la protecció del menor per DGAIA.
- Participació intervenció i col·laboració en les situacions tutelades per DGAIA.

2.1.3 Planificació de l'alta hospitalària

- Planificació de l'alta hospitalària complexa o de risc social.
- Suport a la gestió de les altes hospitalàries complexes: situacions sanitàries complexes que requereixen de recursos de suport sociosanitari específics, activació de suport social, etc.
- Suport a la gestió de les altes hospitalàries conflictives: tractament dels factors psicosocials que poden incidir en les situacions de conflicte per desacord amb l'alta hospitalària.
- Suport social formal i informal.

- Suport i gestió a centres sociosanitaris.
- Gestió de recursos socials específics per donar resposta a necessitats bàsiques generades per la situació de crisi sobtada i no previsible per l'entorn.
- Informació i assessorament, per a l'adaptació del domicili i la supressió de barreres arquitectòniques, que faciliti l'alta al domicili.
- Serveis d'assessorament sobre prestacions d'ajuts socials.
- Serveis d'assessorament sobre la gestió individual/social de pèrdua d'autonomia.
- Gestió de recursos de suport logístic per garantir l'acompliment terapèutic i la continuïtat de tractament, en situacions de fragilitat de l'entorn en l'acompanyament (amb acords amb les administracions competents del territori de referència, per tramitació i gestió directa de recursos).
- Planificació i suport en situacions de retirada per la recollida del nadó per la Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència (DGAIA).

2. 2 SERVEIS DE TREBALL SOCIAL PER ALS PROBLEMES SOCIALS DERIVATS DE LA MALATIA CRÒNICA

Serveis que principalment són desenvolupats en el marc de l'atenció primària malgrat que també es poden oferir en un marc de l'atenció hospitalària per agudització dels símptomes i seguiment a la consulta externa d'aquest nivell. En aquests serveis també s'incideix en:

- **Valoració social específica** per a pacients amb criteris de salut en l'atenció a la cronicitat (per classificació CRG o per criteri clínic) amb l'objectiu d'identificar i disposar d'entorn social i familiar estable i equilibrat per atendre les necessitats de salut.
- **Valoració social tècnica:** escales específiques i test (T.Gijón, Barber, MOS, índex d'esforç del cuidador, Zarit, Apgar familiar, etc.).
- **Tractament social** amb el pacient i amb cuidadors (inclou tractament per al funcionament social i familiar amb relació a la cura i autocura de la salut, suport a la gestió social-familiar de la malaltia, assessorament, suport i contenció emocional, seguiment de l'evolució, treball en xarxa social i sociosanitari, coordinació amb diferents dispositius, gestió de recursos i prestacions, etc.).
  - Serveis d'orientació en la reorganització de xarxa familiar en un futur immediat davant de l'evolució de la malaltia.
  - Assessorament i acompanyament en el procés d'adaptació i gestió individual, familiar i social davant de la pèrdua d'autonomia.
  - Assessorament i orientació sobre el suport social formal davant de necessitats sociosanitàries.
  - Assessorament, orientació i suport a pacients amb necessitats de rehabilitació.
  - Orientació sobre grups GAM de malalties cròniques específiques.
  - Informació i assessorament per a l'adaptació de l'entorn social a les necessitats de salut i discapacitat. Adaptació del domicili i la supressió de barreres arquitectòniques (per millorar el confort del pacient i la família/cuidador, facilitar l'alta al domicili des de l'hospital en òptimes condicions mèdiques i socials, etc.).
  - Intervenció social a partir de l'avaluació sanitària amb registre compartit en història clínica.
- **Suport en la gestió dels serveis i recursos** de l'àrea del benestar específicament aquells orientats al manteniment del pacient crònic en el seu entorn social i familiar, i el seu seguiment.
  - Suport i gestió per a l'accés a serveis sociosanitaris.
  - Valoració social per als ajuts a farmàcia.
  - Assessorament i orientació sobre suport social formal i informal i el suport en la gestió de prestacions i ajuts socials per al finançament de:
    - ajudes tècniques. Informes socials per a la gestió
    - arranjaments odontològics i/o pròtesis dentals

- ulleres
- pròtesis auditives
- Orientació de Serveis específics d'ensenyament per a nens amb malalties cròniques.
- **Actuació social específica amb orientació preventiva i/o pal·liativa a pacients crònics inclosos a l'ATDOM o en àrea d'hospitalització.**
- Seguiment de l'evolució de les patologies dels pacients crònics que no poden desplaçar-se al centre de salut, i planificació i desenvolupament d'actuacions socials pertinents per a la cura i atenció de la salut en la seva quotidianitat.
  - Coordinació interinstitucional i treball en xarxa per al seguiment evolutiu del pacient i la seva família davant els possibles problemes socials que esdevinguin dels canvis en l'evolució de la situació de la malaltia.
  - Actuació amb pacients que necessiten un trasplantament i els seus familiars sobre les situacions de caràcter social que dificulten la qualitat de vida, abans i després del trasplantament col·laborant en la coordinació entre el pacient/família i les associacions de malalts (hospital d'aguts).
  - Acompanyament a familiars de nens i/o adults malalts de llarga durada col·laborant en la coordinació entre el pacient/família i les associacions d'afectats de malalts. Treball de continuïtat assistencial a nivell social entre el TS de l'atenció hospitalària i el TTS d'atenció primària de salut.
  - Planificació de l'alta hospitalària i el continuïtat assistencial a nivell social.

2.3 SERVEIS DE TREBALL SOCIAL PER ALS PROBLEMES SOCIALS DERIVATS DE LA MALALTIA FI DE VIDA/TERMINAL

Són serveis que, a més dels serveis genèrics i els serveis específics relatius a pacients crònics, també incideixen en:

- Suport i gestió a serveis socio-sanitaris de cures pal·liatives.
- Tractament social amb el pacient (si escau) i amb cuidadors. Abordatge i assessorament en la preparació d'aspectes legals i administratius en cas que el malalt sigui tutor de menors o incapacitat.
- Coordinació interinstitucional i treball en xarxa per al seguiment evolutiu del pacient i la seva família davant dels possibles problemes socials que esdevinguin dels canvis en l'evolució de la situació de la malaltia.
- Planificació de l'alta hospitalària a nivell social en hospitals d'aguts.
- Localització de la família en cas de èxit del malalt si no ha estat acompanyat (hospital d'aguts). Localització de la família en cas de mort imminent, si el malalt està sol a domicili.
- Atenció i suport en les situacions de males notícies i de dol. Gestió del dol (capacitar la família per fer front al desenvolupament del nou procés).
- Identificació i facilitador de necessitats espirituals (rituals).
- Acompanyament i assessorament en aspectes administratius/legals derivats de la situació del pacient i de la seva família per poder atendre la voluntat de pacient i afrontar els aspectes derivats de la defunció (principalment als hospitals).

2.4 SERVEIS DE TREBALL SOCIAL PER ALS PROBLEMES SOCIALS DERIVATS DE LA SALUT MENTAL I ADDICCIONS

Són serveis que, a més dels serveis genèrics, també incideixen en:

- Suport i primers tractaments socials per problemes de salut mental, trastorn de comportament d'origen orgànic (per lesió cerebral adquirida) i addiccions.
- Suport a les unitats de segon nivell: centres d'atenció a la salut mental (CAS i CSMIJ).
- Suport i orientació psicosocial al pacient i/o família en l'adquisició d'habilitats i estratègies per gestionar la situació de salut.
- Treball individual per aconseguir la vinculació del pacient/família als dispositius sanitaris i/o socials de la comunitat més adients.
- Treball individual per aconseguir l'adherència al tractament en col·laboració amb la resta de professionals.
- Suport i desenvolupament de tallers d'habilitats socials, de rehabilitació social i d'integració en recursos comunitaris.
- Intervenció socioeducativa a nivell de seguiment de les dificultats de rendiment, conducta i socialització conjuntament amb els professionals de l'ensenyament i la família.
- Intervenció professional de TS en col·laboració amb l'atenció facilitada per les unitats de tractament i reinserció dirigida a atendre les necessitats socials que conflueixen al llarg d'un procés de desintoxicació, deshabitació, rehabilitació i reinserció de pacients amb problemes d'addiccions i amb la rehabilitació i inserció de pacients psiquiàtrics o amb trastorn d'origen orgànic (per lesió cerebral adquirida).
- Planificació de l'alta hospitalària a nivell social en les unitats de psiquiatria i unitats de desintoxicació (UDD) o de traumatologia dels hospitals d'aguts.
- Seguiment social acordat amb els serveis especialitzats.
- Treball en Xarxa i col·laboració amb institucions que estan realitzant tractament social amb el pacient i la seva família aportant la informació social sanitària pertinent.

2.5 SERVEIS DE TREBALL SOCIAL PER ALS PROBLEMES SOCIALS DERIVATS DE LA SALUT SEXUAL I REPRODUCTIVA

Són serveis que, a més dels serveis genèrics, també incideixen en:

- Suport i orientació social sobre contracepció en situacions vulnerables.
- Suport social a la salut sexual més satisfactòria.
- Protecció social d'aquelles situacions més vulnerables per a la dona i el futur nadó.
- Protecció social a situacions d'exclusió social.
- Serveis d'orientació social en grups d'educació maternal des dels aspectes socials i psicosocials de la cura del fill en l'embaràs i postpart: prevenció de situacions de risc en la cura.
- Serveis d'assessorament social i tractament de les problemàtiques presentades per a la utilització de mètodes anticonceptius en situacions de risc social: mares adolescents, conductes de risc, situacions de professionalització del sexe.
- Servei d'atenció social a les interrupcions voluntàries de l'embaràs (IVE); orientació i acompanyament.
- Informació orientació i acompanyament per a la interrupció legal de l'embaràs (ILE).
- Servei d'atenció social a la complexitat en la gestió de la salut sexual i reproductiva de la dona.
- Orientació social a famílies amb problemes de fertilitat: informació sobre l'adopció, acolliment i altres.
- Informació orientació i acompanyament en la renúncia d'un fill (hospital d'aguts).

- Treball en xarxa i col·laboració amb institucions que estan realitzant tractament social amb el pacient i la seva família aportant la informació social sanitària pertinent.

2.6 SERVEIS DE TREBALL SOCIAL PER ALS PROBLEMES SOCIALS DERIVATS DE LA DISCAPACITAT

Són serveis que, a més dels serveis genèrics, també incideixen en:

- Acompanyament i suport a familiars d'infants prematurs amb possibles discapacitats, amb nadons i infants discapacitats, col·laborant en la coordinació entre el pacient/família i les associacions de malalts. Treball de continuïtat assistencial a nivell social entre l'atenció social hospitalària i el TS d'atenció primària de salut (hospital d'aguts)
- Planificació de l'alta hospitalària i el contínuum assistencial a nivell social.
- Assessorament i acompanyament en el procés d'adaptació i gestió individual, familiar i social davant de la situació de discapacitat.
- Assessorament, orientació i suport a pacients amb necessitats de rehabilitació.
- Seguiment evolutiu del pacient i la seva família davant dels possibles problemes socials que esdevinguin dels canvis en l'evolució de la situació de discapacitat.
- Assessorament i orientació sobre suport social formal i informal i el suport en la gestió de prestacions i ajuts socials per al finançament de:
  - ajudes tècniques. Informes socials per a la gestió
  - arranjaments odontològics i/o pròtesis dentals
  - ulleres
  - pròtesis auditives
- Valoració social per a ajudes de farmàcia.
- Assessorament i informació sobre certificat de discapacitat i els serveis i recursos que esdevenen a partir del grau de discapacitat:
  - Suport per a la recerca d'ensenyament especial
  - Suport per a la recerca de tallers ocupacionals
  - Assessorament i orientació sobre el suport social formal en situacions de dependència. I suport en la gestió dels serveis i recursos de l'àrea del benestar específicament per a persones amb discapacitat i dependència
  - Orientació sobre grups GAM per a situacions de discapacitat
  - Treball en xarxa i col·laboració amb institucions que estan realitzant tractament social amb el pacient i la seva família aportant la informació social sanitària pertinent.

2.7 SERVEIS DE TREBALL SOCIAL PER ALS PROBLEMES SOCIALS DERIVATS DE LES SITUACIONS DE VULNERABILITAT: VIOLÈNCIA DOMÈSTICA, EXCLUSIÓ SOCIAL, DIFERÈNCIA CULTURAL

Són serveis que, a més dels serveis genèrics, també incideixen en:

- **Problemes socials derivats de la violència domèstica**
  - Abordatge del risc/maltractaments i abusos a menors.
  - Abordatge del risc/maltractaments i abusos per violència de gènere i violència intrafamiliar.
  - Abordatge del risc/maltractaments i abusos a les persones grans.
  - Coordinació amb diferents serveis d'ajut judicial, policial i de serveis socials.
  - Treball en xarxa i col·laboració amb institucions que estan realitzant tractament social amb el pacient i la seva família aportant la informació social sanitària pertinent.
  - Tractament i suport amb els informes socials pertinents per incoació o demanda de les autoritats judicials i de protecció pertinents.

- **Problemes socials derivats de l'exclusió social/vulnerabilitat**
  - Detecció, atenció i tractament social de col·lectius, que per la seva situació personal i/o sociosanitària puguin trobar-se en situació de risc de quedar exclosos del sistema sanitari (cobertura sanitària, continuïtat de cures, etc.).
  - Atenció i suport a la situació d'exclusió social del pacient en l'entorn sanitari.
  - Coordinació interinstitucional i intersectorial per al seguiment evolutiu del pacient.
  - Treball en xarxa i col·laboració amb institucions que estan realitzant tractament social amb el pacient i la seva família aportant la informació social sanitària pertinent.
  - Planificació de l'alta hospitalària a nivell social.

- **Problemes socials derivats de la diferència cultural**
  - Suport a l'accessibilitat.
  - Tractament dels problemes d'interculturalitat relacionats amb la salut.
  - Detecció i tractament de les situacions de diferències culturals i/o religioses que dificulten el tractament sanitari.
  - Atenció a les dificultats culturals i de vivència de la pròpia sexualitat i de la comprensió cultural dels professionals.
  - Suport al procediment de retorn al país d'origen. En estrangers en trànsit, que presenten requeriments sociosanitaris pel trasllat, i en estrangers amb altres problemes de salut (àmbit hospitalari).
  - Col·laboració amb el Programa de cooperació sanitària internacional del Departament de Salut en els casos en què es plantegin problemàtiques socials (àmbit hospitalari).
  - Gestió i coordinació de la mediació intercultural.
  - Treball en xarxa i col·laboració amb institucions que estan realitzant tractament social amb el pacient i la seva família aportant la informació social sanitària pertinent.

- **Problemes socials derivats de dificultats per a l'accés a la millora de la salut**
  - Orientació i suport per al finançament d'arranjaments odontològics i/o pròtesis dentals.
  - Orientació i suport per al finançament d'ulleres.
  - Orientació i suport per al finançament de pròtesis auditives.
  - Orientació i suport per al finançament per a ajudes tècniques.
  - Valoració social per demanda de farmàcia gratuïta.
  - Treball en xarxa i col·laboració amb institucions que estan realitzant tractament social amb el pacient i la seva família aportant la informació social sanitària pertinent. Treball en xarxa.
  - Informació/orientació sobre:
    - Decisions anticipades (documents de voluntats anticipades i altres aspectes sociofamiliars que necessiten planificació).
    - Altres recursos de les àrees del benestar.

Cal tenir en compte que a vegades els problemes socials que es plantegen en l'especificitat no s'adapten únicament a una categoria de serveis, sinó que es donen situacions mixtes en les quals cal aplicar en un mateix moment i temps diferents serveis.

3. SERVEIS DE TREBALL SOCIAL DE PARTICIPACIÓ EN PROGRAMES DE SALUT

III SERVEIS DE TREBALL SOCIAL DE PARTICIPACIÓ EN PROGRAMES DE SALUT

Els programes actualment vigents amb què col·labora el treballador social sanitari de manera sistematitzada són:

- Prevenció i abordatge del maltractament prenatal en coordinació amb l'ASSIR i AP
- Programa de l'edat pediàtrica
- Programa de ancià fràgil
- Programa cangur (neonats)
- Programa de transplantaments (Infantils i adults)
- Programa a l'alta hospitalària
- Programa d'atenció domiciliària
- Programes de salut comunitària
- Altres col·laboracions: comitès d'ètica assistencials i investigació clínica
- Altres: docència i recerca dels aspectes socials de la salut

3.1 SERVEIS DE TREBALL SOCIAL DE COL·LABORACIÓ AMB INSTITUCIONS DEL TERRITORI

- Universitats: suport a la recerca, docència en les pràctiques de pregrau i formació
- Administració autonòmica: departaments de Salut i de Benestar
- Administració local (ajuntaments, consells comarcals, etc.)
- Administració de Justícia
- Altres

BIBLIOGRAFIA

Llibres

ARRICIVITA, A. (2007) "**Comunicación y apoyo en la atención sanitaria urgente**", capítulo 34, págs. 320-331, en "Actualización en Atención Primaria", Asociación Miguel Servet, Huesca.

ARRICIVITA, A. (2009) "**Psicosocial & Emergencias. Manual de recursos para la gestión de la atención social**", Ed. el propio autor, Huesca.

CANET, M. (2011) "**Técnicas de Investigación Científica aplicada al Trabajo Social Sanitario**" Madrid. FYSA.

COLOM, D. (2008) **El Trabajo Social Sanitario**. Madrid. Editorial Siglo XXI de España Editores. S. A.

COLOM, D. (2012) **Diagnostico social sanitario**. Editorial Universitat oberta de Catalunya UOC.

DU RANQUET, M. (1996) **Los Modelos en Trabajo Social. Intervención con personas y familias**. Madrid. Editorial Siglo Veintiuno de España, S. A.

FANTOVA AZCOAGA, F. "**Manual para la gestión de la intervención social**" (2005) Ed. CCS.

FERNANDEZ GARCIA, T. (Coord). 2011. **Fundamentos del Trabajo Social**. Madrid. Alianza edit.

LARA SÁNCHEZ, F. "El trabajador social y la ayuda psicosocial" (2005) Ed. Aljibe.

LOIS A. FORT COWLES (2003). **Haworth Social Work Practice Press**, Binghamton.

HAMILTON, G. (1960) "**Teoría y Practica del Trabajo social de casos**". La prensa Médica Mexicana S.A. (1987,,2ª edición).

HOLLIS, F. WOODS, M.E. (1964)" Casework: A Psychosocial Therapy" McGraw-Hill. Boston. 5 edició, 2000.

ITUARTE A (1994). "**El Trabajo Social en salud hoy: retos y estrategias**". Documentos de Trabajo Social Volumen 1 (31-52).

MIRANDA, M. (2004) "**Pragmatismo, Interaccionismo simbólico y Trabajo Social. De cómo la caridad y la filantropía se hicieron científicas**". Mira Editores.

MIRANDA, M. (2000) "**Cambio social. Relaciones humanas Nuevas tecnologías. Enfoques para una formación de futuro. Fundamentar el desde donde, el qué y el para qué del trabajo social en salud**". Colección de trabajo social hoy. Mira editores.

MARTIN-ZURRO, A. *et al.* (2011). Atención Familiar y Salud Comunitaria. Conceptos y materiales para docentes y estudiantes. Elsevier.

PORCEL, P. (2008). "**El treball social en l'àmbit de la salut: un valor afegit**". Monografies mèdiques col 01. Acadèmia de Ciències Mèdiques i de la Salut de Catalunya i de Balears.

RAMIREZ, S. (2006) "**La Sociología**". Barcelona, Editorial UOC.

REAL ACADEMIA ESPAÑOLA (2001) "**Diccionario de la lengua española**". Madrid, Espanya, Espasa Calpe, 22ª edició.

SITJÀ, M. (1989) **Terminología de los asistentes sociales**. Col·legi Oficial de Diplomats en treball social i Assistens Socials de Catalunya. Barcelona.

GENERALITAT DE CATALUNYA, SERVEI CATALÀ DE LA SALUT (1993). **El treball social en les àrees bàsiques de salut. L'assistent social en l'equip d'atenció primària**. Col·lecció Monografies d'atenció primària de salut núm. 3.

GENERALITAT DE CATALUNYA. DEPARTAMENT D'ACCIÓ SOCIAL I CIUTADANIA (2010) **Diccionari de Serveis Socials**, 2010.

Articles

ARIAS DONYA, C. (2005) **Standards, competencies, address public Health Social Work**. Nations Health vol 35 issue10, pàg. 15.

ARRICIVITA, A. (2003) "**Situaciones sociales traumáticas (emergencias-urgencias): espacios de acción del trabajador social**", Rev. Trabajo Social y Salud nº 45, Ed. Asociación Trabajo Social y Salud, Zaragoza.

ARRICIVITA, A. (2004) "**La asistencia psicosocial. La atención a las familias**." Ponencia presentada a las "1ª Jornadas de divulgación del Plan Conjunto hispanofrancés para emergencias en el Túnel de Somport", Huesca.

ARRICIVITA, A. (2006) "**La intervención social (o psicosocial) en emergencias y catástrofes**", en rev. "Servicios Sociales y Política Social", núm. 74 (monográfico de intervención social en situaciones de emergencia), Consejo General de Colegios de Diplomados en Trabajo Social, Madrid.

ARRICIVITA A. (2010), "**El trabajo social sanitario en otros ámbitos. El trabajo social sanitario en emergencias**", material del Módulo didáctico 6 del "Marco teórico de la intervención en el trabajo social sanitario", FUOC, Barcelona.

BARRANCO, C. (2008b) **Retos del bienestar en los ámbitos del Trabajo Social: potenciar la responsabilidad social en las organizaciones públicas, privadas y del tercer sector**. VII Congreso Estatal Escuelas de Trabajo Social. Granada: EUTSG.

BARRANCO, C. (2008a). **Introducción al Trabajo Social. Historia, Naturaleza y Ámbitos Profesionales**. En <http://webpages.ull.es/users/cbarra/materiales.htm?1/1> y en Tenerife: Drago.

BARRANCO, C. (2009a). **Trabajo Social y compromiso ético con la calidad. Enfoque de sistemas de calidad integrados aplicados en los talleres de burnout**. Congreso de Escuelas de Europeas ENSACT, Dubrovnik.

BARRANCO, C. i RODRÍGUEZ MORALES, H. (2008). **Trabajo Social en Salud. Visión histórica y práctica profesional en Atención Primaria de Salud: los avances y el reto de la calidad**. En Revista de Trabajo Social y Salud, 61, 7-35.

BAZAN JODAR, O. (2010) **El modelo de trabajo social sanitario en el norte de Inglaterra**. En Revista de Trabajo Social y Salud, 66, 183-194.

BEDREGAL, P.; QUEZADA, M.; TORRES, M. *et al.* "**Necesidades de salud desde la perspectiva de los usuarios**". Rev. méd. Chile, nov. 2002, vol. 130, no. 11, p. 127-1294.

CANET, M. (1999) "**Las unidades de trabajo social sanitario: ejes de conexión entre el sistema de salud y la red de servicios del bienestar social**". Quaderns Caps (57,66).

CANET, M. (2010) **Los Servicios de Trabajo Social Sanitario dentro de la gestión de la calidad total del Sistema Catalán de la salud**. Zaragoza Revista de Trabajo Social y Salud núm. 66, 127-165.

COLOM, D. (2003) **“De M. Richmond a la globalización. Aportaciones del trabajo social”**. Revista de trabajo social i salud. Asociación de trabajo social y salud (227, 240).

DE LA REVILLA. L.; DE LOS RÍOS, AM.; LUNA, JD. (2007) **Factores que intervienen en la producción de los problemas psicosociales**. Aten Primaria.

DIAZ, E.; SUAREZ, D.; CASERO, M. (2004) **“Aportación del trabajo social en salud a la calidad del producto sanitario”**, Revista de trabajo social y salud. Asociación de trabajo social y salud (53,64).

DINGWALL, R, (2004). **Las profesiones i el orden social en una sociedad global**. Revista electrónica de Investigación educativa, 6(1).

FANTOVA, F. (2006) **“La coordinación estructural de la asistencia sanitaria y de los servicios sociales”**. Revista Agatos (12,22).

HURST, C. G (2007) **Addressing Breastfeeding Disparities in Social Work** Health and Social Work; Aug 2007;32,3, pàg. 207- 209.

ITUARTE, A. (1995) **“El papel del trabajador social en el campo sanitario”**. Revista de trabajo social y salud. Asociación de trabajo social y salud (275,290).

ITUARTE, A. (2003) **“Las desigualdades en salud y su impacto para el trabajo social. Marco interpretativo”**. Revista de trabajo social y salud. Asociación de trabajo social y salud (69,83).

MIRANDA, M. (2001) **“La TBC, Cabot y el rol asignado al trabajo social en salud”**. Revista de trabajo social y salud. Asociación de trabajo social y salud (231,267).

MIRANDA, M. (1997) **“M Richmond y Herbert Spencer, y por que M Richmond no era Darwinistat”**. Revista de trabajo social y salud. Asociación de trabajo social y salud (11,25).

MIRANDA, M. (2007) **“El compromiso con la ciencia. Conocimiento y técnica en el trabajo Social”**. México, Revista Internacional de Ciencias Sociales y Humanidades, Universidad Autónoma de Tamaulipas, pàg. 9-28.

MCMAHON, S.; ARMSTRONG, D.E. (2012) **Intimate Partner Violence during Pregnancy: Best Practices for Social Workers** Health & Social Work, Washington February 2012.

LETTENEY, SUSAN.; DSW, LCSW (2010) **Disrupted Caregiving and Maternal HIV Disease: A Proposed Model for Evaluating HIV-Affected Children’s Psychosocial Adjustment**. Washington, USA. Social Work in Health Care, 49:753–763, 2010.

LEVINE, K.A. (2009) **Resilience in Single Mothers of Children with Disabilities**. Washington, USA. Social Work in Health Care nº 48:402-419.

ROJO, R. (2010) **El contiuum asistencial aplicado al “anciano fràgil”**: Estudio, evaluación y propuestas. Zaragoza Revista de Trabajo Social y Salud nº 66, 219-232.

SPIELMAN VARDA AND ORIT TAUBMAN - BEN-ARI (2009) **Parental Self-Efficacy and Stress-Related Growthin the Transition to Parenthood: A Comparison between Parents of Pre- and Full-Term Babies** Washington Health & Social Work Volume 34, Number 3 August 2009.

WALDMAN, B.H.; PERLMAN, S.P.; RADER, R. (2010) **Hardships of Raising Children With Special Health Care Needs (A Commentary)** Washington Social Work in Health Care, 49:618–629, 2010.

WASHINGTON T.W.; MEYER-ADAMS, N.; ANAYA, S. (2009) **Eradicating Perinatal HIV Transmission Is Possible: A Model for Social Work Practitioners.** Washington Health & Social Work. Volume 34, Number 2 May 2009.

Documents

OMS (1978). Declaració d'Alma-Ata.

Catàleg d'actuacions no farmacològiques en salut mental a l'atenció primària de salut (2011). Generalitat de Catalunya.

Carteres de serveis del treball social sanitari a l'atenció primària de salut. ICS (existents a les direccions d'AP ICS).

Document intern "Cartera de treball social hospitalari" (2008) ICS.

Documento marco del rol del trabajador social en atención primaria de la salud (2004). Trabajadores sociales de la Atención Primaria de Salud. Comunidad autónoma de Canarias.

Col·legi Oficial de Treballadors Socials de Catalunya "**Funcions i competències dels treballadors socials de l'àmbit sanitari**" **Comissió de salut** del COTSC.

Colegio Oficial de Diplomados en Trabajo Social y Asistentes Sociales de Madrid (2007) **Trabajo Social y Sistema Público de Salud.** Revista de Trabajo Social Hoy. Monográfico. Segundo semestre 2007.

Coord. VA. "Cartera de servicios de Trabajo Social sanitario de la Comunidad Valenciana". 2012, València. Conselleria de Sanitat de la Generalitat Valenciana.

Dirección de Calidad de los Servicios de Salud Argentinos. (2002) "**Normas de organización y funcionamiento del Área del Servicio Social de los establecimientos asistenciales de salud**". Buenos Aires. Ministerio de Salud. Presidencia de la Nación.

Monrós Chancosa, MJ y Zafra Galan, E. Coord. (2012) "**Guia de intervención del Trabajo Social Sanitario**". Conselleria de Sanitat. Generalitat Valenciana.

Ministerio de Sanidad, Política Social e Igualdad (2011). "**Indicadores clave del Sistema Nacional de Salud**" Información y estadísticas sanitarias. Madrid.

Ministerio de Sanidad, Política Social e Igualdad. (2012) "**CIE-9. MC Clasificación internacional de enfermedades 9 revisión. Modificación clínica**". Información y estadísticas sanitarias. Madrid. 8ª edición.

Servei Català de la Salut (CATSALUT). (2002) "**Elaboració del procediment i protocol per a la inclusió i/o exclusió de serveis-prestacions de la cartera de serveis**". Departament de Sanitat i Seguretat Social de la Generalitat de Catalunya.

Institut Català de la Salut

Documents electrònics webs

www.farmacoeconomia.com/Directrices/spespana.htm; 2001

Propuesta de estandarización de algunos aspectos metodológicos de los análisis coste-efectividad y coste-utilidad en la evaluación de tecnologías y programas sanitarios

www.msssigob.es/estadEstudios/estadisticas/sisInfSanINS/inclans_docs/InformeC_INCLANS.pdf

Indicadores clave del Sistema Nacional de Salud 2011

http://www20gencat.cat/docs/salut.Pla_de_Salut_2011-2015

<http://www20gencat.cat/docs/salut>.

Guia del Pla de Salut 2011-2015

<http://www.psicosocial-emergencias.com/faq.htm>